

Ks. prof. zw. dr hab. Czesław Rychlicki
Wydział Teologiczny
Uniwersytet M. Kopernika w Toruniu

Toruń, 15 grudnia 2014.

O C E N A

Dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej Ks. dr. Wiesława KRAIŃSKIEGO, *Prawo Trybunałów Katolickich do Rozstrzygnięcia Nieważności Małżeństw Niekatolików Art. 2-4 „Dignitas Connubii”*, Bernardinum, Pelplin 2013, ss. 429.

1. Osoba Kandydata: jego formacja intelektualna i praca dydaktyczna

Ks. Wiesław Kraiński, ur. 18. 09. 1963 w Czersku, po ukończeniu miejscowej szkoły podstawowej ukończył LO w Czersku uzyskaniem świadectwa dojrzałości w r. 1983. Po uzyskaniu matury odbył sześćoletnie studia teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym w Pelplinie i w roku 1989 uzyskał tytuł zawodowy magistra teologii na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie.

W r. 1994 podjął pięcioletnie studia z prawa kanonicznego na ówczesnej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (dziś UKSW), zakończone uzyskaniem magisterium z tej dziedziny. Po uzyskaniu magisterium na Wydziale Prawa Kanonicznego ATK odbył studium doktoranckie, a następnie kontynuował specjalizację w zakresie prawa małżeńskiego w Papieskim Uniwersytecie św. Krzyża w Rzymie. W roku 2002 uzyskał stopień doktora nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego na podstawie dysertacji: *Symulacja całkowita małżeństwa w orzeczeniach Roty Rzymskiej pod rządami Kodeksu Prawa Kanonicznego z r. 1983*, przygotowanej pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. W. Góralskiego na Wydziale Prawa Kanonicznego w Uniwersytecie Kard. S. Wyszyńskiego w Warszawie.

2. Działalność duszpastersko - administracyjna i dydaktyczna

W zakresie duszpasterskim w latach 1989-2001 ks. W. Kraiński pracował w kilku parafiach na stanowisku wikariusza, a po zakończonych studiach specjalistycznych w kraju i w Rzymie podjął pracę administracyjną w Kurii Diecezjalnej Toruńskiej, gdzie w roku 2006 został powołany do organizacji Sądu Biskupiego diecezji toruńskiej, powstałej w roku 1992. W tym też czasie podjął zajęcia dydaktyczne na Wydziale Teologicznym Uniw. M. Kopernika w Toruniu, najpierw jako wykłady zlecone a od r. 2008 na stanowisku adiunkta w Zakładzie Prawa Kanonicznego na tymże Wydziale.

3. Kierunki badań i ocena opublikowanych prac

Na dorobek naukowy Kandydata do stopnia naukowego doktora habilitowanego składa się 38 pozycji opublikowanych drukiem, które stanowią:

- 2 publikacje książkowe, a wśród nich monografia do habilitacji
- 16 artykułów w przedmiocie małżeństwa
- 5 recenzji publikacji książkowych
- 13 haseł encyklopedycznych
- 2 artykuły o charakterze publicystycznym.

Problematyka prowadzonych badań wskazuje na jeden zasadniczy kierunek, którym jest *sakramentalność małżeństwa* i z nim związana *trwałość* oraz *określenie przyczyn* mogących powodować jego *nieważność*. Taki profil studium przedmiotu wskazuje na jego *interdyscyplinarność*, ponieważ problematyka sakramentalności małżeństwa stanowi istotny element w sakramentologii teologicznej i jednocześnie podstawowy problem kanoniczno-prawny instytucji małżeństwa. Dlatego usprawiedliwione jest podejmowanie tej problematyki badawczej na obydwóch wydziałach uniwersyteckich – prawa kanonicznego i teologii - z obowiązkiem uwzględnienia obu aspektów: prawnokanonicznego i teologicznego. Tym samym jest uzasadnione powołanie recenzentów w prowadzonym przewodzie habilitacyjnym z

obu dziedzin badawczo-naukowych, bo w ten sposób ocena przeprowadzonych badań otrzymuje bardziej kompletny wymiar.

W części opublikowanych artykułów poświęconych wspomnianej problematyce ich Autor, szukając przyczyn mogących stanowić ważną podstawę dla stwierdzenia nieważności małżeństwa, ma zawsze na uwadze jego istotę, którą stanowi dobro małżonków i dobro potomstwa z nich zrodzonego. Kiedy rozważa ten problem to sięga do prawa naturalnego, które zakłada wspólnotę życia i miłości małżonków, co znalazło swoje miejsce w nauczaniu Jezusa i, konsekwentnie, w stałej nauce Kościoła. Na taką łączność prawa naturalnego z jurysdykcyjnym postępowaniem Kościoła wskazują opracowania Habilitanta w kilku jego publikacjach, np. *Orzekanie nieważności małżeństwa z tytułu symulacji całkowitej wraz z innymi tytułami nieważności małżeństwa w obrębie zgody małżeńskiej w wyrokach Roty Rzymskiej*, „Studia Gdańskie”, t. XXVIII, Gdańsk Oliwa 2010, s. 226, 230, 234; *Proces diecezjalny rozwiązywania małżeństwa na korzyść wiary według norm Kongregacji Doktryny Wiary z 2001 r.*, „Studia Loviciensia”. Łowickie Studia Teologiczne t. 14, Łowicz 2012, s. 155-168; *Prób określenia „bonum familiae” jako elementu istotnego i autonomicznego w strukturze małżeństwa*, „Studia Pelplińskie” t. XLVI/2013, s. 135-143.

W podkreśleniu tego aspektu przez Autora publikacji został wskazany wewnętrzny związek prawa kościelnego z teologią. Jest to zrozumiałe, bo prawo kanoniczne opiera się na naturze Kościoła jako społeczności widzialnej, hierarchicznie i prawnie zorganizowanej, a jednocześnie społeczności wewnętrznie zjednoczonej jako Ciało mistyczne Chrystusa. Dlatego prawo Kościoła wyprowadza swoją specyfikę z faktu bycia wspólnotą nadnaturalną, powołaną przez Chrystusa i opartą na Jego słowie i sakramentach. Słowo i sakrament są dwoma istotnymi elementami w widzialnej strukturze Kościoła. Prawo kanoniczne ustanawia praktyczne normy postępowania dla rozwoju życia sakramentalnego i zacieśniania jedności członków Kościoła z Chrystusem. Dlatego prawo kanoniczne jest wewnętrznie związane z teologią, zwłaszcza z teologią dogmatyczną i moralną. Słusznie więc nasz Kandydat do habilitacji łączy w swoich badaniach naukowych obydwie nurty: prawo kościelne z teologią dla celu antropologicznego, jakim jest sakrament małżeństwa. Są to bowiem

dyscypliny komplementarne, które często podejmują ten sam argument, ale analizują go z różnych punktów widzenia.

Mając na uwadze tę wewnętrzną więź obu dyscyplin w zakresie sakramentalności małżeństwa i wynikających stąd skutków prawnych, dotyczących głównie nierozzerwalności małżeństwa i w tym kontekście poszukiwanych przyczyn jego nieważności, Autor analizowanych publikacji uwzględnia też jasno współczesny klimat kulturowo-społeczny, znajdujący szerokie reperkusje w problematyce trwałości związku małżeńskiego. Aktualne normy prawa kościelnego również w tej materii są przedmiotem licznych krytyk i zarzutów względem Kościoła o formalizm i jurydyzm, czy wręcz o klerykalizm, który miałby pozbawić laikat jego miejsca w Kościele. Myślowy i praktyczny nurt badań naszego Doktora potwierdza tezę, że jakkolwiek Kodeks prawa kanonicznego podkreśla odpowiedzialność duszpasterzy za przestrzeganie przepisów Kościoła, to nie można zgodzić się z zarzutem jakoby one ignorowały prawa osób świeckich, gdyż wszystkie przepisy odnoszące się do podstawowych praw ludzi ochrzczonych w zakresie sakramentów dotyczą zarówno osób świeckich jak i duchownych. Potwierdzenie tego rodzaju oceny znajdujemy w art. Habilitanta: *Dymisja ze stanu duchownego w świetle upoważnień nadanych Kongregacji ds. Duchowieństwa*, „Prawo i Kościół”, UAM, Poznań 2011, s. 149-163.

Oceniając wartość dotychczasowych publikacji ks. W. Kraińskiego, zmaterializowanych w jego artykułach, jako teolog zakładam, że Habilitant podejmując badania w zakresie małżeństwa nie miał na uwadze świadomego wchodzenia w metodologiczne akcentowanie interdyscyplinarnych relacji prawa kanonicznego z teologią. De facto jednak jego badania ukazują jasno określoną koniunkcję między obiema dyscyplinami naukowymi. Taki porządek postępowania Habilitanta wypływa po prostu z jego osobistej formacji teologicznej i prawno-kanonicznej, która pozwala mu analizować kwestie prawno-kanoniczne w świetle dość szeroko rozumianych zasad teologicznych, jak sam Kandydat do habilitacji podkreśla to w swoim autoreferacie: „Obszarem moich naukowych zainteresowań, poza wskazaną wcześniej problematyką małżeństwa, jest ogół zagadnień powiązanych z prawem małżeńskim. Tematyka ta w sposób bezpośredni wpisuje się w obszar troski Kościoła o dobrze uformowane sumienie, a sprawa ważności małżeństwa jest przede

wszystkim związana z sumieniem małżonków. (...) W tej przestrzeni badawczej zajmowałem się przede wszystkim tym, co jest własnym i wyłącznym celem oraz misją Kościoła – daną przez jej Założyciela. (...) Sprawy sumienia, kwestia zbawienia dusz, są zawsze celem nadprzyrodzonym, jednakże w swej pracy naukowej porządkuję te cele w sposób zorganizowany, stosując pewien porządek kanoniczno-prawny i kościelny. Warto tutaj zauważyć, iż cel, którym jest kanoniczny porządek w Kościele powiązany jest z misją Kościoła daną przez Chrystusa” (s. 8).

Tak więc nie wprost, ale pośrednio Habilitant prowadząc badania w zakresie problematyki małżeństwa wniósł praktyczny i bardzo pozytywny wkład metodologiczny w zakresie wiążących relacji interdyscyplinarnych prawa kanonicznego z teologią. W wielu miejscach swoich opracowań prowadzi on do wniosku, że ukazywanie wartości sakramentalnej małżeństwa w prawie Kościoła wypływa z faktu ujmowania samego Kościoła w kategorii sakramentu zbawienia ustanowionego przez Chrystusa. Stąd również wartość kanoniczna Kościoła ma sens sakramentalnego znaku zbawienia.

Oceniając wartość opublikowanych badań Habilitanta i ukazany przez niego wyraźny związek teologii z prawem kościelnym, nie tylko na kanwie teoretycznej ale również w ukazywanej przez niego praktyce instytucji kanonicznych w zakresie problematyki i sytuacji małżeńskiej, jako teolog widzę w nich potwierdzenie także sensu i potrzeby istnienia na wydziałach teologicznych takich określonych jednostek dydaktyczno-badawczych, jak: Katedra prawa kanonicznego; Instytut prawa kanonicznego; czy Zakład prawa kanonicznego. Ma to odniesienie do sytuacji, gdy w danym uniwersytecie nie istnieje odrębny wydział nauk prawnych, złączony z prawem kanonicznym. Uzasadnienie dla takiej propozycji znajdujemy w Dekrecie Sob. Wat. II o formacji kapłańskiej *Optatam totius*: „W wykładzie prawa kanonicznego ... należy mieć na uwadze tajemnicę Kościoła” (*OT*, n. 16). Jest to wymóg właściwy, gdyż prawo Kościoła jest zakorzenione w eklezjologii dogmatycznej.

4. Rozprawa habilitacyjna i jej ocena

Przedmiot przedstawionej do oceny rozprawy habilitacyjnej stanowi monografia *Prawo Trybunałów Katolickich do Rozstrzygnięcia Nieważności Małżeństw Niekatolików* Art. 2-4 „*Dignitas Connubii*”.

Dignitas connubii to instrukcja procesowa Papieskiej Rady do Spraw Tekstów Prawnych, ogłoszona 25 stycznia 2005 r. Jest ona skierowana do kościelnych sądów diecezjalnych i międzydiecezjalnych w prowadzeniu spraw o nieważność małżeństwa. Upoważnia ona sędziów kościelnych w procesie rozstrzygnięcia o nieważność małżeństw niekatolików ochrzczonych i nieochrzczonych. W kontekście tego przepisu jawi się pytanie o kompetencje Kościoła w sprawach małżeństw niekatolików. Skoro bowiem nieochrzczeni nie podlegają kompetencjom Kościoła na żadnej z płaszczyzn, to w oparciu o jakie racje Kościół może wykonywać władzę sądowniczą wobec osób nieochrzczonych w przypadku ich małżeństwa?

Na tak postawione pytanie Habilitant stara się odpowiedzieć w pierwszym rozdziale swojej rozprawy: *Kompetencja trybunałów Kościoła do rozstrzygnięcia nieważności małżeństw niekatolików*. Powołując się na interpretację przepisów wymienionej Instrukcji m. in. przez znanego prawnika w kwestiach prawa kościelnego G. P. Montiniego, Autor rozprawy wyjaśnia, że rację uzasadniającą kompetencje Kościoła w kwestii rozstrzygnięcia ważności małżeństwa osób nieochrzczonych stanowi prawo naturalne, które „rozszerza kompetencje Kościoła” w tej materii (por. W. Kraiński, *Prawo trybunałów ...*, s. 22). Uzasadnienie rozszerzalności owej kompetencji autorzy, a wraz z nimi Autor monografii, uzasadniają obowiązkowym respektowaniem przez Kościół prawa naturalnego. W oparciu o prawo naturalne także prawo sądowe Kościoła rozszerza się na małżeństwa osób nieochrzczonych, którzy w oparciu o treść klauzuli art. 3§2 *Dignitas connubii* chcą uzasadnić na forum procesowym, że nie wiąże ich przeszkoda węzła małżeńskiego w pragnieniu zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim. Na tych samych przesłankach prawa naturalnego opiera się również prawo Kościoła w badaniu stanu małżeństwa osób nieochrzczonych (por. s. 23). Ta sama Instrukcja w art. 3§2 upoważnia sędziów kościelnych do orzekania ważności, czy nieważności małżeństw niekatolików ochrzczonych. W oparciu o prawo

naturalne sądy kościelne nie mogą odmówić ochrzczonym niekatolikom postępowania w sprawie udowodnienia przez nich stanu wolnego w celu zawarcia małżeństwa ze stroną katolicką (por. s. 27). W uzasadnianiu takiego stanowiska Autor rozprawy odwołuje się do dokumentów Kościoła interpretujących prawa kodeksowe. Wśród nich czołowe miejsce zajmuje Motu proprio Pawła VI *Causas matrimoniales* (28. 03. 1971).

Paweł VI uzasadniając kompetencje Kościoła w zakresie małżeństw osób ochrzczonych, podkreśla w tym dokumencie podstawową troskę Kościoła o świętość związku małżeńskiego jako podstawy rodziny i związanym z nią postępowaniem sądowym, które powinno mieć na celu *zbawienie* osób zawierających małżeństwo. Kompetencje te zostały potwierdzone w nowym Kodeksie prawa kanonicznego w kan. 1671: „*Sprawy małżeńskie ochrzczonych, na podstawie prawa własnego, należą do sędziego kościelnego*”.

Natomiast pozostaje problem kompetencji sądów kościelnych w sprawach małżeństw niekatolików. W tej kwestii Autor dysertacji odwołuje się do orzeczeń Sygnatury Apostolskiej. Instytucja ta w sprawie uprawnień udzielonym trybunałom katolickim do rozstrzygania w sprawach małżeństw niekatolickich ma na uwadze dobro strony katolickiej, w oparciu o prawo naturalne. Dekret Sygnatury Apostolskiej mówi w tej materii, iż prawo procesowe uznaje zdolność strony niekatolickiej do zaskarżenia własnego małżeństwa z niekatolikiem na podstawie kan. 1476, który orzeka: „Każdy, zarówno ochrzczony, jak i nieochrzczony, może występować przed sądem; strona zaś pozwana zgodnie z przepisami prawa, ma obowiązek odpowiadać”.

Potwierdzenie takiego rozwiązania znajdujemy w Konstytucji duszpasterskiej Soboru Wat. II *Gaudium et Spes*, która sankcjonuje tego typu postępowanie mając na uwadze równość wszystkich ludzi z racji posiadania tej samej natury. W związku z tym również ochrzczeni, chociaż niekatolicy, są włączeni do Kościoła i dlatego podlegają jego prawu pozytywnemu (por. s. 40).

Niezależnie od przychylniej postawy dekretów Sygnatury Apostolskiej względem małżeństw niekatolików ochrzczonych, istnieją pewne uwarunkowania ograniczające kompetencje sądów kościelnych. Mianowicie, aby strona niekatolicka mogła zawrzeć małżeństwo ze stroną katolicką, musi najpierw dowieść swój stan

wolny, co pozostaje związane z wymogiem Kodeksu prawa kanonicznego, kan. 1066 i 1085 § 1 i 2. Z zestawienia Dekretu Sygnatury Apostolskiej z art. 3§2 Instrukcji *Dignitas connubii* wynika, iż Dekret Sygnatury stawia większe wymagania niż wymieniona *Instrukcja*, która domaga się jedynie udowodnienia stanu wolnego (por. s. 45).

Jaką wartość posiada, według Habilitanta, Instrukcja *Dignitas connubii*? Według Autora omawianej monografii otworzyła ona możliwość trybunałom katolickim rozstrzyganie spraw nieważności małżeństw niekatolików. W historii Kościół administracyjnie wykonywał już władzę nad małżeństwem osób nieochrzczonych w zakresie przywileju Pawłowego. Ponieważ troska o zbawienie wszystkich przynależy do podstawowej misji Kościoła, to nie może być ona ograniczona jedynie przyjętym już chrztem. Stąd też daje ona niewprost podstawę jurysdykcyjną wobec małżeństw osób nieochrzczonych. Natomiast wobec małżeństw niekatolików ochrzczonych podstawę stanowi sakramentalność małżeństwa, a Kościół posiada pełną władzę nad sakramentami. Ponieważ ustawodawstwo kościelne nie uregulowało dotychczas prawnej kompetencji Kościoła wobec małżeństw osób ochrzczonych a niekatolickich, to Instrukcja *Dignitas connubii* stanowi właściwą interpretację praktyki jurysdykcyjnej Kościoła w tym przedmiocie (por. s. 53-54).

Po przedstawieniu podstawowych zasad odnośnie kompetencji sądów kościelnych w sprawie rozstrzygania nieważności małżeństw niekatolików, zawartych w Instrukcji *Dignitas connubii*, Autor monografii przechodzi w rozdziale drugim do *prawa materialnego* w tym przedmiocie. Istotne wydaje się w tej Instrukcji wskazanie kryteriów prawa materialnego, które należy uwzględnić w postępowaniu o stwierdzenie nieważności małżeństw niekatolików, zarówno ochrzczonych jak i nieochrzczonych. Są tu brane pod uwagę dwa podstawowe kryteria rozstrzygania:

- 1) według *prawa Bożego*, czyli prawa *naturalnego* (Bóg jako stwórca natury) i *pozytywnego* prawa Bożego (Bóg jako dawca łaski);
- 2) według prawa *stanowionego*, którym były związane strony niekatolickie w czasie zawierania małżeństwa.

Jednocześnie Instrukcja zwraca uwagę na konieczne uwzględnienie formy zawarcia małżeństwa przez niekatolików. Kościół uznaje każdą formę zawarcia małżeństwa u

niekatolików ochrzczonych, a w przypadku niekatolików wschodnich należy uwzględnić liturgiczny obrzęd zawarcia małżeństwa nawet, gdyby tylko jedna ze stron niekatolickich przynależała do Kościoła wschodniego niekatolickiego (*Dignitas Connubii*, art. 4 § 1-2). Dla uniknięcia nieporozumienia Instrukcja zaznacza, że Kościół uznaje dyscyplinę prawną małżeństw w Kościołach i Wspólnotach niekatolickich w zakresie przeszkód zrywających i wad zgody (por. *Monografia*, s 55-56).

Następnie Autor dysertacji, zgodnie z kryteriami rozstrzygnięcia nieważności małżeństw zawartymi w Instrukcji *Dignitas Connubii*, omawia przeszkody do małżeństwa oraz wady zgody małżeńskiej pochodzące z *prawa Bożego*: niezdolność fizyczna do aktu seksualnego, przeszkoda pokrewieństwa (w określonym zakresie), przeszkoda węzła, ignorancja, błąd, symulacja całkowita lub częściowa; i z *prawa stanowionego*: podstęp, warunek, przymus (por. s. 61-72).

Rozdział III rozprawy habilitacyjnej jest poświęcony zasadom prawa procesowego w rozstrzygnięciu nieważności małżeństw niekatolików. Podstawową sprawą jest kompetencja trybunału w takich procesach. Z lektury tego rozdziału widać, że problem związany z określeniem kompetencji w tej sprawie miał w historii swoją długą ewolucję, aż do rozstrzygnięć Kodeksu prawa kanonicznego w kanonach: 1673, 1674, 1400 i 1476, które znalazły swoje potwierdzenie w art. 3 i 4 § 2, n. 2 instrukcji *Dignitas Connubii*. Analiza całego postępowania procesowego w aspekcie jurydycznym ukazuje jednocześnie poważny aspekt antropologiczny, wskazujący na interes prawodawcy, którym jest Kościół, wobec stron uczestniczących w procesie. O ile bowiem samo postępowanie procesowe w sprawie ustalenia nieważności małżeństwa nie może być wolne od konkretnych wymogów, które nie wykluczają stanów napięć, to ważna jest intencja prawodawcy mająca na uwadze pomoc stronom potrzebującym. Ten pozytywny aspekt antropologiczny procesu kanonicznego zawarty jest w samej strukturze uprawnień instytucji prowadzącej proces, co Habilitantowi udało się również wyrazić (por. s. 81-98). Chodzi bowiem o postępowanie natury prawnej, której celem jest doprowadzenie do rezultatu mającego na celu wprowadzenie ładu, a więc także spokoju u stron pragnących uregulować swój status życiowy.

Rozdziały IV, V, VI monografii habilitacyjnej są dedykowane prawu małżeńskiemu osób nieochrzczonych, zarówno z kręgów wyznaniowych jak i bezwyznaniowych. W przypadku małżeństw osób nieochrzczonych ważność ich małżeństwa należy rozstrzygać w oparciu o prawo, którym osoby te podlegały w czasie zawierania małżeństwa, np. prawu cywilnemu. W takim przypadku sąd kościelny uznając nierozzerwalność małżeństwa także naturalnego może orzekać o jego nieważności wówczas, gdy prawo własne ustanawia normy unieważniające od chwili zawarcia związku małżeńskiego. Autor rozprawy zwraca uwagę, że polski *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* nie określa przeszkód uniezdalniających, występujących w prawie kanonicznym. Mogą jednak zaistnieć przesłanki prowadzące do unieważnienia danego związku (por. s. 126-132).

W przypadku osób nieochrzczonych, ale przynależących do innych wyznań, jak np. judaizm i islam, Autor monografii omawia dość szczegółowo formy i przeszkody małżeńskie w obu religiach. W związku z postępującą dziś migracją z krajów muzułmańskich są również w Europie przypadki wnoszenia spraw ważności dotychczasowego związku, by móc zawrzeć małżeństwo ze stroną katolicką. W takiej sytuacji nie zawsze można kierować się procedurą na korzyść wiary, z uwagi na pluralizm i wielokulturowość religijną w islamie. Taki status małżeństw zawartych w islamie wynika z prawa religijnego w przepisach poszczególnych państw, ale interpretowanego przez ich różne szkoły prawne (por. s. 143). Zróżnicowaną małżeńską strukturę prawną w tych systemach Habilitant omawia syntetycznie w odniesieniu do islamu, buddyzmu, konfucjonizmu, taoizmu, hinduizmu (por. s. 144-186).

Rozdział piąty rozprawy habilitacyjnej kieruje uwagę na prawo małżeńskie osób ochrzczonych niekatolików, ale uznających sakramentalność małżeństwa. Odnosi się to do prawosławia i Kościołów związanych z Unią Utrechcką (*mariawici i Kościół polskokatolicki*). Obydwa te wyznania uznają sakramentalność kapłaństwa, małżeństwa i sukcesję apostołską. W odniesieniu do Kościołów wschodnich odłączonych od Kościoła katolickiego, Dekret ostatniego Soboru o ekumenizmie *Unitatis redintegratio* (n. 15), podkreśla istotne wspólne elementy dogmatyczne Kościoła katolickiego z Kościołami wschodnimi, uznając ich autonomię w

stanowieniu prawa. Autor monografii omawia istotne elementy prawa małżeńskiego w prawosławiu, zwracając uwagę na formę zawarcia małżeństwa i odmienność pojmowania szafarza sakramentu w Kościołach wschodnich w odniesieniu do Kościoła katolickiego (por. s. 196 - 213, a także szczegółowo omawia przeszkody do małżeństwa (por. s. 213-251).

Drugą warstwę małżeństw osób ochrzczonych niekatolików stanowią członkowie Kościołów związanych z Unią Utrechcką. Dotyczy to Kościoła starokatolickiego mariawitów i Kościoła polskokatolickiego. Kościoły te posiadają ważną sukcesję apostolską i katolickie rozumienie sakramentów (s. 252). W Kościołach tych istnieje instytucja rozwodów. Orzeczenia sądów kościelnych tych wspólnot wyznaniowych w zakresie małżeństw zapadają na podstawie przepisów prawa tych Kościołów (por. s. 260-261).

Ostatni, szósty rozdział monografii, omawia postępowanie prawno-kanoniczne w zakresie stwierdzenia nieważności małżeństwa w Kościołach nurtu protestanckiego, które nie uznają sakramentalności małżeństwa (por. s. 263-294). W tej grupie wyznaniowej znajdują się: luteranie, kalwińscy, anglikanie, metodyści, Kościół episkopalny, baptyści i szereg Wspólnot wyznaniowych nowej reformacji: Kościół Chrystusowy, milenaryści, adwentyści, Zielonoświątkowcy, mormoni, unitarianie, waldensi.

W odróżnieniu od sytuacji w prawosławiu nie ma problemu nieważności małżeństwa z braku formy we wspólnotach protestanckich, które nie posiadają własnego systemu prawnego w tej materii. Wspólnoty te w sprawach małżeńskich uznają kompetencje władzy świeckiej. Z tej racji małżeństwo cywilne zawarte we wspólnotach protestanckich ma charakter związku nierozzerwalnego (por. s. 263-294).

Jak ocenić wartość monografii habilitacyjnej ks. dra W. Kraińskiego?

Podobnie jak w badaniach nad małżeństwem, opublikowanych w formie artykułów, został dość wyraźnie ukazany przez Habilitanta interdyscyplinary związek prawa kanonicznego z teologią, podobnie tutaj ten aspekt jest dostrzegalny na bardzo różnicowanym i rozległym terenie wyznaniowym. Śledząc uwarunkowania

historyczne, wyznaniowe i państwowe w różnych wyznaniach i udział kościelnych trybunałów sądowych w zakresie postępowania o stwierdzenie nieważności małżeństwa, da się zauważyć motyw wiary i troskę o zbawienie stron wnoszących sprawy. Podstawą trybunałów Kościoła katolickiego w postępowaniu o stwierdzenie nieważności małżeństwa jest głównie prawo naturalne, świętość małżeństwa i godność osoby ludzkiej.

Tego rodzaju zasady wyznaczające ducha i styl postępowania trybunałów kościelnych wskazują na ekumeniczną postawę Kościoła katolickiego wobec innych Kościołów i Wspólnot wyznaniowych, która weryfikuje się w przypadku małżeństwa jako sakramentu, czyli zewnętrznego znaku łączącego człowieka z Bogiem i środka prowadzącego do zbawienia. Mając na uwadze tę prawdę, Kościół w sektorze działania prawno-kanonicznego podejmuje różne sposoby w celu uczynienia z tej prawdy przedmiot dla wzajemnego zrozumienia i kontaktu.

W odniesieniu do działu dedykowanego chrześcijanom wschodnim da się wyraźnie zauważyć retrospekcyjne spojrzenie ze strony Kościoła katolickiego w przedmiocie małżeństwa, które stanowi ważną drogę do pogłębiania dialogu w kierunku jedności. Natomiast w ekumenicznej tendencji dialogu z Kościołami i Wspólnotami oddzielonymi od Kościoła katolickiego również w przedmiocie małżeństwa występują trudności wynikające z pluralizmu Wspólnot wyznaniowych, oraz z doktryny i form życia duchowego.

Analogiczny duch ekumeniczny w sprawach małżeństwa ujawnia się w relacji do niechrześcijan, zwłaszcza do judaizmu i islamu. Również w tym przypadku instytucje prawno-kanoniczne Kościoła katolickiego wychodzą z prawa naturalnego i starają się dyskretnie szukać we wspólnym dla wyznań Objawieniu odpowiedzi na pytania zapisane w naturze człowieka, aby znalezione rozwiązanie prawne służyło dobru osoby poszukującej autentycznego dobra własnego i zgodnego z uznawaną wartością religijną.

W takim aspekcie staram się dostrzec wartość monografii habilitacyjnej i poprzedzających ją publikacji ks. dra W. Kraińskiego, które stanowią dobre potwierdzenie uzasadnionego związku i wzajemnej współpracy prawa kanonicznego z teologią w niektórych sektorach. Podobna sytuacja zachodzi przecież między prawem

rzymskim i teologią biblijną w zakresie Nowego Testamentu przy interpretacji niektórych wydarzeń biblijnych. Znajomość prawa rzymskiego pozwala lepiej zrozumieć wydarzenia chrystologiczne tamtej epoki i kultury prawa. Dlatego oceniając dorobek naukowy ks. dra Wiesława Kraińskiego w zakresie sakramentu małżeństwa w opcji teologicznej, widzę w tym pozytywny wkład Autora w podkreśleniu ważnej interdyscyplinarności prawa kanonicznego i teologii dla zrozumienia sensu konkretnych wydarzeń ludzkich i ukazania służebnego i praktycznego sensu tych dyscyplin naukowych dla człowieka.

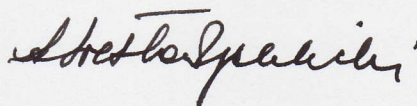
Autor opracowań oparł swoje badania na szerokim obszarze źródłowym i bogatej współczesnej literaturze przedmiotu. Pewne uwagi jawią mi się odnośnie do formy prezentowanej w tekstach. Autor monografii powołując się na źródła kanoniczne cytuje zawsze odpowiednie teksty Kodeksu prawa kanonicznego i instrukcji *Dignitas connubii* w języku łacińskim. Dla uczynienia tych źródeł bardziej dostępnymi dla szerszego kręgu czytelnika, także studentów, byłoby właściwiej cytować je także w języku polskim, gdyż obydwa posiadają swoje tłumaczenie, zarówno *KPK* jak również *Dignitas connubii*. Ta ostatnia instrukcja, stanowiąca podstawowe źródło w opracowaniu monografii, została przetłumaczona na język polski w: *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, Wydawnictwo Diecezjalne w Sandomierzu, Sandomierz 2007. Cytowanie jej w języku polskim pomogłoby jednocześnie uniknąć pewnych zniekształceń słownych, które powstały przez opuszczenie literowe i powodują zacieranie sensu wypowiedzi, np. „prtem” zamiast „partem” – s. 18; „matimonii” zamiast „matrimonii” – s. 19. Monografia ta stanowi opracowanie mogące stanowić ważną pomoc w dalszych badaniach nad małżeństwem przy wykorzystaniu omawianej Instrukcji.

5. W n i o s e k

Opublikowany dorobek naukowy oraz aktywność administracyjna i dydaktyczna Kandydata do habilitacji świadczą o jego dużej pracowitości i dobrej koncentracji na problematyce badań, która dobrze synchronizuje z pracą zawodową w diecezjalnym trybunale kościelnym. Mając na uwadze pozytywną wartość opublikowanych badań

naukowych oraz aktywność zawodową i dydaktyczną na Wydziale Teologicznym Kandydata do stopnia naukowego, jestem przekonany, że spełnia on wymagania stawiane kandydatom do tego stopnia.

W oparciu o tak postrzeganego przeze mnie Kandydata do stopnia naukowego doktora habilitowanego i pozytywnie oceniając jego dotychczasową pracę naukowo-badawczą, jestem przekonany, że jest on intelektualnie i organizacyjnie dobrze przygotowany do prowadzenia samodzielnej pracy naukowej. Dlatego w oparciu o Ustawę z dnia 14 marca 2003 r. „O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki” (Dz. U. Nr 65, poz. 595, r. 2, art. 16 i 17.), wnioskuję do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu o kontynuowanie przewodu habilitacyjnego w celu uzyskania przez ks. dr. Wiesława Kraińskiego stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk teologicznych w zakresie teologii pastoralnej.

Ks. Czesław Rychlicki